

Studier Kritiker och Notiser.

Literär Tidning.

N° 16.

Tördagen den 3 Maj

1845.

Horatius och Romerska Satiren.

Det är befant, att den Lyriska Poesien anslog i Rom mindre, än hos Grekerna, och att Horatius war den mest fulländade bland Romarnes Lyriker, efter Quintilianis intyg: Lyricorum fere solus legi dignus. Han är wiserfelig i sin Lyriska poesi ej fyllest så originell, som i Satirerna och Epistlarne, utan har lånat mycket från de Grekiske Lyrici: Alceus, Alceus, Stesichorus och Archilochus; men på ett långt sjelfständigare sätt, än t. ex. Catullus och Propertius, i ett så herrligt och utbildadt språk samt i en så fin och smakfull werksbygnad, att han, äfwen såsom blott imitator, skulle förtjena den högsta beundran. Redan i walet af de Grekiske originaler, han förelade sig att efterbilda, ådagalade han en långt bättre smak och en finare takt, än hans imiterande landsmän, hwilka mestadels höllo sig till senare och samtida Grekiska skaldar, hwaremot Horatius gick tillbaka till de äldre, hos hwilka inspirationens eld ännu icke hade utbrunnit eller blifwit en theatralisk konst- och lust-eld, som hwarken rätt lyser eller värmer. Mer än allt annat wittnar om hans fullkomligt sjelfständiga talang, också inom detta område, det factum, att just i de Dder, hwilkas äkta Romerska innehåll (t. e. Dderna öfwer Augustus, öfwer hans eget tidehvarf och öfwer Romerska staten) minst medgaf imitation efter Grekiska mönster, behaget i hans poesi och hans milda, humana sinne allrättydligast framlyser.

Att Epoderna äfwen i asseende på innehållets bitterhet torde vara efterbildade efter Archilochus och måhända sjelfwa benämningen från några dennes till innehåll och form likartade poesier lånad, är icke otroligt. Atminstone dömer så Dswald i en 1838 utkommen skrift: Leben, Charakter und Philosophie des Horaz, näml. att Epoderna äro i egentlig mening äm-

nade att på Romerska sidan motswara de "stick-oder," som Archilochus skref öfwer sin tilltänkte swärfader Lycambes och sin fästmo Cleobule, och hwarigenom han bragte dem i sådan förtwiflan, att de hängde sig sjelfwa. Härwid möter blott den swärigheten, som af Dswald icke blifwit tillräckligt affedd, att Epoderna skulle under sådana förhållanden endast genom sin form skilja sig från Satirerna, och för öfrigt sjelfwa vara ett slags Satirer. Deremot gör Dswald den riktiga anmärkningen, att, om Epoderna icke woro ämnade till något annat än wanliga Dder, det wore swårt att förklara, hwarföre icke Horatius gifwit dem namn af Odarum liber quintus. Man anmärkte för öfrigt den mera stenbara, än werkliga likheten i benämning: Odæ, men Epodi; ty redan detta wisar haltlösheten af deras åsigt, som i Epoderna se endast en fortsatt följd af Dder, tillkomna på begäran, sedan Horatius åt sig sjelf lemnad icke widare ämnat skrifwa några.

Hwad nu åter den mot Dswalds åsigt uppkastade swärigheten beträffar, så är det i sjelfwa werket icke blott den lyriska formen, som skiljer, utan, lika som i Epistlarne, jemförda med Satirerna, så är så wäl i Dderna, som Epoderna, hela tonen en uteslutande subjectiv, hwilket också är den lyriska poesiens karakter. Sålunda, om också någongång, såsom uti den wackra Epoden: Beatus ille, qui procul negotiis etc. genom en fintlig wändning mot slutet det hela wisar sig vara en satir öfwer en annans känslor, mera än en utgjutelse af skaldens egna, så må wäl icke detta vara tillräckligt, för att ställa Epoderna utanför den Lyriska dikt-arten, dit de så wäl genom sin form, som det wäsendtligaste af sitt innehåll ännu alltjemt höra. Och det kunde ju hända, att Horatius, som bewisligen skrifwit några af Epoderna samtidigt med det han författade Satirer, mot slutet af en för öfrigt allwarsamt hällen poesi föll in i sitt sa-

tiriska lymne, ware sig, att han åsyftade den öfverrasning, som detta naturligtwis skulle medföra, eller blott hängaf sig åt den bekanta driften, hwarom dels hans utgifna satirer, dels också det särskilta yttrandet: *difficile est satiram non scribere* vittnar.

För att nu ändtligen öfvergå till en speciel betraktelse af den skalde-art, som skulle utgöra föremålet för denna uppsats, så har redan etymologien och orthographien af desß benämning varit twiswel underkastad. Man har nämligen, då hos Romarne twenne fullkomligt skilda slag af dikter under denna benämning förekommit, ett äldre och ett yngre, satt ifråga, huruvida icke det äldre, som utgjorde ett slags *pot-pourri*, ett *quodlibet* af olika wersarter och omwexlande innehåll, borde ensamt heta *satura*, med benämningen hemtad af *Abjectivet satur*, i metaphorisk och och absolut användning i stället för hwad som specielt i afseende på *Ceres-festen* fullständigt kallades *lanx satura* d. w. s. en skål med hwarshandra frukter mättad, uppfylld, som wid bergningstiden framhars såsom offer åt gudinnan; men deremot trott, att det senare slaget, hwaruti icke ingick någon omwexling af *metrum*, utan hwilket alltifrån *Lucilius*, genrens uppfinnare, nästan utan undantag skrefs på *Hexameter*, och i allt fall, såsom t. ex. hos *Lucilius* sjelf och i senare tid hos *Persius*, åtminstone så, att hwar och en dikt för sig från början till slut hade samma *metrum* och att i afseende på innehållet alla desß delar grupperade sig omkring en wis grundtanke, icke vidare tillät användningen af samma etymologi, som det förnämnda, enär icke vidare samma *ratio denominationis* wore för handen. Man antog således, att denna underafdelning af den Romerska satiren borde heta och skrivas *satyra*, i anseende till desß dels lösliga, dels obscena innehåll, som bättre passade, att lägga *Satyrer* än *menniskor* i munnen.

Men härwid bör märkas, att närmast intill *Grekernas satyriska drama*, så kalladt deraf, att *Satyrer* i dem infördes eller andra personnager i löslighet med *Satyrerna* jemförliga, stod på den Romerska sidan icke detta skaldeslag, om hvars namn nu fråga är, utan ett annat, de af den Dsciska staden *Atella* i *Campnien* så kallade *Fabulæ Atellanæ*. Om deras likhet heter det nämligen hos *Grammatikern Diomedes*: — "*Atellanæ dictæ sunt, argumentis dictisque jocularibus similes satyricis fabulis Græcis.*" Men denna likhet i ton och innehåll war icke tillräcklig att öfverskylda den likwäl mera i en yttre och owäsendtlig

punkt bestående skillnaden (se *Diomed.*) "*quod in Satyrica fere Satyrorum personæ inducuntur, aut siquæ sunt ridiculæ similes Satyris, Autolycus, Burris, in Atellana Oscæ personæ, ut Maccus,*" (i *Apul. Apolog.* omtalas också *Bucco* såsom en stående mask i *Atellan.*), utan benämningen rättade sig mera efter den owäsendtliga skillnaden, än efter den wäsendtliga likheten. När nu så är, att icke ens den Romerska skalde-art, om man får så falla desßa råa dramatiska producter, som Romarne sjelfwe erkände såsom stående *Grekernas satyriska drama* närmast, i sin benämning hade något, som derom erinrade, kan man deraf redan på förhand sluta, att den snarlihet i namn, som förefinnes mellan Romerska *Satiren* och *Grekernas Satyriska drama*, hwilka hafwa ännu mindre med hwarandra gemensamt, måste wara tillfällig och sålunda icke bör leda till antagandet af gemensam etymologi. Sålunda afwisa wi härmed en gång för alla orthographien *Satyra* såsom obefogad*).

Låter då någon naturlig förmedling tänka sig mellan *lanx satura* och det primitiva skaldeslaget *satura* å ena sidan och mellan detta och den genom *Lucilius* på ett characteristiskt sätt utbildade och af *Horatius* fulländade *satira* å den andra? Detta är den fråga wi nu wilja förelägga oss till beswarande.

Först och främst bör då förhållandet mellan den äldsta *Satura* och *Fabula Atellana* närmare bestämmas, för det ljug en sådan bestämning torde komma att sprida öfwer frågan i desß fortgående utveckling.

Till utgångspunkt för denna bestämning wilja wi taga det swära stället *Liv. VII. 2.*, hwilket wid en noggrann undersökning med begagnande af den skarpsinniga utredning *Klenze* i de (efter författarens död)

*) Det är bekant, eller åtminstone högst troligt, att *Horatius* sjelf kallade desßa böcker *libri sermonum*. Så hafwa handskrifterna allra allmänast; för öfrigt variera i dem såsom titel på böckerna skriffätten *satiræ, saturæ* och *satyræ*, likwäl så att det sistnämnde skriffättet blott i ytterst få *Codices* anträffas. Skulle det också befinnas, att handskrifterna, der ordet skall förekomma i context t. ex. *II. I. 1.* till större antal hade läsarten *satyra*, så bewisade det likwäl ingen ting, då kändt är, att pluraliteten af handskrifter, i hwilka y någorstädes förekommer, hafwa det just der, som i borde så och twertom. — Benämningen *eclogæ* deremot för de särskilta styckena, hwilken *Bentley* tog i förswar, anses numera wara gifwen af *Grammatici* i en senare tid.

1839 uttomna Philologische Abhandlungen lemnat, nästan af sig sjelf gifwer följande för den nu förevarande frågan ej owigtiga uppställning.

1.

Tusceiska ludioner (histri) dansa efter söjtens takt i Rom, utan ord eller dramatisk gesticulation. a. u. 391.

2. Romerska ynglingar efterhärma dansen och beledsaga den med skämtsamma verser utan sång (versu Fescennino simili).

2. Inhemsta ludioner, af ursprungel histrioner kallade, utföra efter söjtens takt och med gesticulation saturæ med regleradt metrum d. ä. blandade sångstycken, friskående, utan sammanbindning till ett helt.

3. Romerska ynglingar spela fabulæ Atellanæ (hvarmed Actörerna icke singo befatta sig) och förbinda med dem de förut brukliga skämtsamma verserna, såsom utgångsvers (Exodia)*).

3. Livius Andronicus bringar sammanhang i sångstyckena och grupperar dem till ett helt, samt skiljer sång och dialog. a. u. 514.

Så vida denna uppställning är riktig, så vill det deraf synas, som versus Fescennini varit det första råa försöket till ett folk-drama, hvilket blef Fabula Atellana, och att denna utbildning gif på sidan om det mera konstmässiga dramats utveckling ur Saturæ; samt att vidare både saturæ och versus Fescennini i sin användning på scenen utvecklats sig ur de Tusceiska ludionernas dans. Jemföra wi då dessa två med hvarandra, så upplyses af de torstiga underrättelser, wi derom hafwa, att versus Fescennini, som hade sitt namn af Fescennium, en Etruscisk eller beständare en Faliscisk stad, woro improviserade, råa, på Saturniskt, af sin höga ålder så kalladt, regellöst metrum framställda glädtiga och skämtsamma werelsånger, med groffornig qwickhet, ofta med en tillsats af sårande gäckeri och att de ursprungligen begagnades såsom folkförlustelser wid åtskilliga fester, i synnerhet wid fördefesten efter slutad inbergning. Gå wi nu till Saturæ, så är det att beklaga, att underrättelserna om denna äro ännu knappare, än om versus Fescennini och hwad ännu wärre är, att äfwen de lärde icke gifwit rätt akt på den opposition, hwari folklynnat synes hafwa stått både till Saturæ och det derur på konstmässigare sätt utbildade dramat; en opposition, ådagalagd derigenom, att folket sjelf d. w. s. företrädeswis den glada ungdomen sysfelsatte sig med

*) Exodia woro möjligen ett slags mellanspel, intermezzos. I dem uppträdde blott en enda person, exodiarius.

versus Fescennini och Fabulæ Atellanæ, utan att Actörerna singo dermed befatta sig (såsom Livius, åtminstone hwad Atellanæ beträffar, bestämdt försäkrar), hwaremot Saturæ utfördes af actörer, af inhemsta ludioner. Är det nu gifwet eller kan åtminstone med lätthet slutas af den omständigheten, att skådespelarnes yrke medförde utstötning ur tribus och förlusten af rättigheten att tjena i frig; kan deraf slutas, säger jag, att folket å sin sida allsida befattade sig hwarfen med saturæ eller med det derur utbildade dramat, såsom medspelare nämligen, så är också dermed en skiljelinea gifwen, hwaraf det synes, att man ej utan oegentlighet kan säga såsom Leonhard Schmig uti Dictionary of Greek and Roman Antiquities, London, 1842, att Saturæ war "an improvisatory and irregular kind of dramatic performance of the same class as the versus Fescennini." Så mycket synas likwäl V. F. och Sat. haft gemensamt, att de ursprungligen woro improviserade; men skillnaden war den, att det ena slaget producerades af legda skådespelare, det andra af folket sjelf, då den inre glädtheten och upprymda sinnesstämningen wille gifwa sig lust. I ena fallet roade man sig sjelf, i det andra war man pligtig att roa andra. I ena fallet war man fri och otwungen i sin glädthet, och yttrade hwad helst som föll en in, till jemlikar; i det andra lade sjelfwa den underordnade och föraktade ställningen band på den spelande — och han måste genom jemna öfvergångar från ett ämne till ett annat, från en wersform till en annan eller till och med från wers till prosa söka hålla intresset warmt. Lyckades han och blef omtyckt, kunde wäl smänningom äfwen han taga sig några friheter.

Emellertid hålla wi troligt, att likasom Versus Fescennini fastades från och till wid fördefesten, äfwen saturæ hört dit, såsom ett slags intellectuelt offer åt folket af snillet "tutti frutti," omedelbarligen efter det lanx saturæ, skålen med hwarjehanda frukter eller rättare jordens alster frambars åt Ceres.

En fullt lika djerf metaphor, som att låta fruktstäl i ett sådant sammanhang beteckna ett pot-pourri af olifartade med hvarandra öförbundna poetiska stycken är den, då hos oss en samling comedier kallas Dramatisk Blomsterkrans. Det kan t. ex. hafwa betat ursprungligen eras dabitur saturæ med affeende ensamt på det åt Ceres bestämda offret; men en actor och skald (ty i början woro samma personer beg-

gebera) kunde först blott för en gång fått det infallet, att, medan folket nu war tillsamman och genom bollkastningen med Fescennini wisade sig benäget för ett gladlynt tidsfördrif, genom ett så beskaffadt quodlibet wilja roa det. Det första steget ledde till de följande. Och derefter war öfvergången lätt till en sådan användning af ordet, att det kom att betyda både fruktoffret och den dermed i sammanhang ställda förlustelsen.

En mycket upplysande jämförelsepunkt i afseende på den här antydda utvecklingsgången af det begrepp, som successivt fastades wid ordet satura, kan man slutligen anse innehållas i det Italienska ordet farsa (Frans. farce), hwilket i sitt ursprung af lat. farsere eg. stoppa (om korf med de olifartade ingredienser, som deri ingingo), först betyder blandning af hwarjebanda, som blifwit hojpröddt, derefter regellöst lustspel.

Allt för öfrigt både saturans ursprungligen dramatiska egenkap så småningom förlorade sig och att till och med det derur utbildade och alltmer med begagnande af Grekernas tillgångar förbättrade dramat aldrig kom någon wäg, utan i stället versus Fescennini och de dermed mer, än man af de på olika localiteter antydnande namnen tycker sig kunna wänta, beslägtade Atellanerna bibehöllo sig och förblefwo nationella, kan icke hafwa sin grund i något annat, än i Romarnes brist på interesse för andra handlingar, på skådeplatsen och i lifwet, än dem, i hwilka de sjelfwe personligen togo eller genom sina förfäder hade andel och i den långwariga fördomen mot den grekiska bildningen, en fördom, som hos de gamle, stränge republikanerna hade sin aktningswärda sida i den på botten liggande farhågan för den fremmande hysningens menliga inflytande på characteren och sederna. Dertill kommer, att hwarken Fescenninerna uteslutande tillhörde Fescennium (ty i sådant fall skulle icke ens deras benämning någonsin kommit till oss) eller Atellanerna uteslutande tillhörde den lilla Dsciska staden, utan woro lika populära öfwerallt i större delen af Italien, de förre med sin naturfriska, mestadels godmodiga humor, de senare med sina tofroliga characters-masser Maccus och Bucco, typen för nyare tidens Harlequin och Pulcinello. Också, när det hos Strabo heter, att Atellanerna uppfördes i Rom på Dsciska, och det, sedan Dscerna såsom folk redan upphört, åsyftas dermed tydligen ingenting annat, än att de medborgare, som uppförde dem, och, sedan man såg, huru populär saken war, de författare, som skrefwo

sådana, begagnade den vulgära folk-dialect, som både bäst passade för en maccus och en bucco (som ungefär skulle betyda tölp, "bondlurk") och som wäl på de tiderna måste mycket nära liknat Dsciskan. Denna likhet kan man antaga såsom bewisad deraf, att Grekerna i Aristoteles och den äldre Catos tid af det lifa intryck, som språket gjorde, räknade Romare och Latiner till Dpifernas (Dscernas) nation, och att, hwad som är ännu mer bewisande, den fina werlden i Rom ännu på den tid, då den börjat affectera grekisk sed och grekisk bildning, kallade det simpla landtfolket i sin omgifning Dpici, — alldeles så, som Grekerna kallade både Romare och Dscer. Till en mera direct bewisning i detta hänseende hafwa i slutet af förre århundradet materialier blifwit lemnade af den i den lilla staden Dypido på gränsen mellan det fordna Lucanien och Apulien (nära Venusia) år 1793 funna brons-tafla, hwilken på ena sidan innehöll en forn-Romerisk lag, på den andra en Dscisk, begge med latinsk skrift och temligen lifa skriftdrag, men till innehållet så wäsentligen skilda, att den ena omöjligen kan tagas såsom en öfversättning för den andra. Bronstafeln kallas Tabula Bantina, emedan innehållet antyder derpå, att den Dsciska lagen varit ett fritt populiscitum af innewanarne i den Romerska förbundsstaten Bantia, som torde under Sullas krig blifwit förstörd, men varit belägen i grannskapet af det nu warande Dypido. Detta fynd är den wigtigaste lemning af Dsciska språket och är så mycket intressantare, som Dsciskan, om också icke får antagas hafwa varit det allmänna forn-Italiska urspråket (Niebuhr), utan torde böra återföras såsom underart under en ännu mera generisk språk- och folkstam, den Ausoniska, med Aurunker, Wolser, Latiner, Umbrier m. fl. till stamförwandter och med många pelagiska slägtdrag, den derföre ej mindre i sin mån bidrager, att sprida ljus öfwer mångt förhållande i latinet och framstår såsom en af de förmedlingslänkar mellan Latinet såsom en yngre bildning å ena sidan och ett ännu ursprungligare språk än Dsciskan å den andra, som af språkcomparationen icke bör förbises *).

*) Några prof på öfverensstämmelsen må här hafwa sin plats: In swae pis ionc fortis meddis moltaum herest ampert mistreis alteis eituas moltas moltaum licitod d. ä. (efter G. J. Grotefend, Rudim. lingu. Osc. Hannov. 1839) Et si quis eum fortis magistratus multare uolet una cum magistris altis ærarii multæ multare li-

Den ifrågavarande lifheten är wiserligen obestridlig, och likwäl är den icke så stor, att man kan taga Strabos ofwan anförda uttryck om Atellanernas uppförande på Osciska språket i Rom alldeles efter orden, utan torde det böra tydas efter den anvisning, som redan är gifwen, på grund hwaraf det will synas, som Osciskan i de i Rom uppförda Atellanerna, i synnerhet i en senare tid, mest berott på accenten, vocationen, son de voix, med ett ord mera warit en brytning på Osciska, hufwudsakligen bestående i en falsk adspiration t. ex. uttalet fasena för arena o. s. w. Till detta antagande hafwa wi så mycket mera skäl, som en falsk adspiration, hwilket äfwen hos oss utmärker wissa folkdialecter, af Gellius uttryckligen angifwes såsom ett kännemärke på landtfolkets språk "Rusticus sit sermo, si adspires perperam" (Noct. Att. XIII. 6). Från denna synpunkt sedt ingår uti den swenska farcen: **Målaren och Modellerna** ett för *fabula Atellana* karakteristiskt element. Att i stället för Atellanerna så småningom Mimerna (*Mimi* gemensam benämning både för skådespelen och de deri uppträdande actörerna) blefwo, i synnerhet genom Sullas förklarlek för dem, det mest omtyckta slaget af dramatiska förlustelser och långt in i kejsaretiden fortforo att så

ceto. Vidare: Svæ pis meddixud altrei castro sauci eituas zicolom dicust izic comono ni hipid neip donoptovtad petirupert urus urust, sipus perum dolum mallom in trutum zico tovtu peremust petiropert neip magis (i tab. Bant. står mais) pomtis com preivatud actud v. ä. Si quis pro magistratu in alia urbe socia ærarii causam dixerit, sic commune non petit nec duntaxat (propterea, Klenze) quater orans sit, sciens per dolum malum et iudicium totum peremerit quater nec pluribus vicibus eum privato agito. — Contra hette i Osciskan contrud; fecerit: fefacust; fuerit: fust; civis: cevs; esto: estud; alio famulo: allo famelo; legis scriptæ: ligis scriptas; iusta: etania (sannolikt snarare att jemföra med idonea) o. s. w. Ett och annat äfwen i det här framlagda är för den Latinska, i enskilda fall blott i dunkla antydningar förhandenwarande, analogien upplysande. Så t. ex. då eum här heter ione efter en analogi, som i Latinet bibehöll sig endast i accus. af hic; hunc = hunc (Inscr. sepulcr. Scipion); så den genomgående ändelsen för 3 p. Fut. exacti: — ust; för Inf. præs. — um: moltaum (acum = agere; egmazum = exquirere). Äfwen med Celtiskan wisar sig Osciskan beslägtad förmedelst det här genomgående bruket af p för qu: pis: quis; pod pis dat: quod quis dat; petirupert: quater. Jfr quatuor = Celt. petoar, pedwar (Goth. sidwor).

wara, anmärkes här blott i förbigående. Öfvergången war också naturlig, då de förderfwade sederna både hade ett lämpligare uttryck i de mera burleska, ostast på rent ofedlig grund hwilande Mimerna, än i de jemförelsewis ofsyldigare Atellanerna — och ett slags auctorisation.

(Fortsättning.)

Udveckling af de christelige Hovedlærdomme. Af Dr. H. N. Clausen. Kjöbenhavn 1844.

(Fortf. och slut.)

Emedlertid är denna ytterlighets gräns nu ändtligen uppnådd i vår tid. Upplösningsprocessen af christendomen såsom historia bedrifwes inför allas ögon med ifriga krafter, och des segerrika utgång bebådades redan i högtrafwande triumfspråk. Wåga wi hysa den förtröstan, att äfwen detta angrepp skall blifwa bragt på skam, att christendomen äfwen här skall bewisa sin makt att åter draga till sig, hwad som wänder sig ifrån henne med försmående köld? Hwar skall förtröstandet finna sin ankargrund, då oförtrottna arbetare endast söka utgräfwå bottnen, på samma tid som wäldsamma fastwindar föra ut på djupet? Wi swara: Just derpå skall förtröstandet byggas, att det är klart och wetterligt, att det är en genomgripande ensidighet och steshet i hela den andeliga riktningen, som ligger till grund för detta bemödande att upplösa den evangeliska historien i speculativa ideer — den ensidighet, i följd hwaraf menniskan, i stället för att sluta sig allt närmare och innerligare till naturlifwets och menniskolifwets outtömliga rikedom, och derifrån hemta ämne och befruktande inwerkning för sin ande, will draga sig undan denna beröring och innestänga sig med sin tanke, såsom inbegreppet af all sanning, hwarigenom lifwets underwisning skall göras öfwerflödig. Ty genom menniskans egen natur och naturliga behof, genom de band, som hålla den enskilda menniskan fastknuten wid lifwets helhet, genom de otaliga källor, som utifrån föra näring till hennes andeliga lif, är tillräckligen förjdt för, att den mensklige anden icke kan framskrida i en isolerande riktning, hwilken omsider förer blott till en andelig ut-hungring, en utmattande och förtärande inspinning i egna tankewäfnader.

Något närmare kunna wi emedlertid — utan att derföre gå in i undersökningens enskilt heter — göra det tydligt för oss, huru stor den godtycklighet är som ligger till grund för de förutsättningar, på hvilka hela det nämnda förfarandet stödjer sig. Ty det är godtyckligt, att bilda sig ett sådant begrepp om ett öfvernaturligt och öfverförnuftigt, att det skulle vara lifabetydande med det onaturliga och förnuftstridiga, och såsom sådant skulle berättiga och uppmåna det menliga förnuftet till att förkasta det såsom osant. Och icke mindre är det godtyckligt, att för det en historisk tilldragelse kan betraktas som synlig framställning af en eller annan högre sanning, deraf wilja sluta, att tilldragelsen icke längre skall kunna gälla som historisk verklighet, utan att den skall vara ett verk af den skapande fantasien, endast för att gifwa en lekamlig beteckning af denna sanning. Ty gäller det icke om historien öfverhufvud, att den icke är att tänka som en osammanhängande lek af tillfälliga collisioner och lösningar af dessa, utan som en evolution och afspiegling af menliga krafter under högre ledning, der förnuftsideoer träda verkande och styrande in i menniskolifwet? Men så är det då äfwen en nödwändig följd, att historien måste, liksom naturen, wisa sig för den djupare blickten såsom en symbolisering af det andeliga lifwets lagar och krafter, och att denna symbolik i synnerhet måste framträda i utmärkta personligheters lif. Det kan derföre icke gifwas någon bättre praktisk wedersläggnung af den ifrågawarande tillintetgörelsen af den ewangeliska historien, än att hänwisa till den användning, som deraf följdriktigt måste kunna göras på alla betydningfulla momenter i historien, i hvilka ideen kan sägas hafwa uppenbarat sin werldsbeherkande makt. Sålunda har man gjort uppmärksam derpå, huru med alldeles samma rätt historien om hælten från Corsica — liksom uppstigen ur hafwet för att stilla de upprörda jäfande krafterna, stolt skridande fram på sin strålande segerbana, till des han berördes af dödsöldens isande hand i det kalla Norden, och omsider kastad tillbaka i den södra oceanen, bunden wid den aflägsna klippon — kunde, så framt det icke wore sjelfsupplefwade tilldragelser, fresta till att betrakta den historiska verkligheten som en romandikt. Och icke mindre lätt skulle en lefnad sådan som Luthers, med så tankerika momenter som utträdandet ur klosterlifwet, utmaningen af den påsweliga werldsmakten, tåget till Worms, det plötsliga förswinnandet till klippeborgen och det lifaså plötsliga

framträdandet till förnyad kamp, med någon efterhjelp låta omsätta sig i en räkka af idé-symboler.

Men ännu fastare är vår förtröstan byggd derpå, att Jesu lif icke är, såsom mångt annat, ett afflutat factum, som spårlöst har sjunkit tillbaka i den fjerran tid, hwari det har framstått. Jesu lif har sitt wittne i det största phenomen, historien har att uppvisa — den kristliga kyrkan. I denna kyrka förnyas Jesu lif alltjemt; ty det är detta lif, hans verkande och lidande, hans död och uppståndelse, som från kyrkans stiftelse intill denna dag har warit des grundwal, föreningspunkten för den kristliga bekännelsen i lära och cultus. Att förneka den historiska verkligheten af detta lif är derföre utan all betydelse, är ett påstående, som blott kan öfverrasta genom sin förwägenhet, så länge bewiset icke är fördr, huru det då skall vara möjligt att förklara kyrkans uppkomst och bestånd. Ty kyrkan skulle då icke vara byggd på sanningens klippa, utan på missförståndets sandgrund; en alldeles obegriplig förwerling af idé och historisk verklighet skulle då hafwa egt rum hos sjelfwa den generation, som hade emottagit läran af Apostlarna sjelfwa, som stod kyrkan nära både i tid och rum; och lifaså obegripligt blefwe det att den historiska verkligheten har förblifwit obetwiflad af den nya lärans anhängare och oanfäktad af de motståndare som omgäfwro dem från alla sidor och begagnade hwarje wapen emot dem, — förblifwit den grund, hwarpå kyrkan har stått fast och orubbad genom århundraden. Wi kunna således med allt lugn låta det komma an derpå, om det skall lyckas en speculation, som misskänner menniskans behof och kraf, att ur historien uttränga Honom, hwars namn har blifwit historiens utgångs- och slutpunkt."

Med dessa till djupet af hwarje hjerta trängande ord slutas den första föreläsningen i Professor Clausens föreliggande ameriska skrift. Högst gerna skulle Ref., i fall utrymmet i en tidning tillåte det, meddela ännu flera utdrag derutur. Förf. har wid det här afhandlade ämnet kunnat hänwisa sina ähörare och läsare till de i "Tidskrift för udenlandsk theol. litteratur" meddelade utdragen af de uumbärliga hufwudskrifterna: *Tholuck*, die Glaubwürdigkeit der evang. Geschichte, och *Neander*: Das Leben Jesu Christi. Det är skada, att någon så beskaffad tidskrift icke finnes hos oss. Har det sin riktighet med Prof. Clausens yttrande om den i tidsförhållanden gifna nödwändigheten af en utwidgad gräns för den theologiska werksamheten i christendomens tjenst — en tanke, som

wäl så mycket mindre kan beskrivas, som det twifwels- utan icke war ensamt de lärda medlemmarne af den christna församlingen, hwilka Apostelen Petrus ansåg böra wara "redo till att swara hwarjom och enom, som begärrar skäl till det hopp, som i oss är" (1 Petr. 3, 15.) — så måste onefligt hwar och en som, utan att wara egentlig theolog, känner behofwet att åtminstone inför sig sjelf utreda grunden för sitt christliga hopp, wara rätt glad att få weta något om de grunder, på hwilka den christliga sakens förnämste ordförande i nutiden bygga den af Apostelen fordrade apolo- gien, och för sådant ändamål skulle en tidskrift för utländsk theologisk litteratur helt wißt wara ett icke owälkommet supplement till det inländska, som kan förefinnas. Men wid detta, som wid mycket annat i vårt f. fädernesland, får man kanske säga som en för tidigt hädangången af våra bättre författare om sina egna litterära önskingar och föresatser: Mycket ämnas; litet blir af.

H. M. M.

Notiser:

Ett annat yttrande om Thiers' nya arbete*). Sainte Beuve lemnar i *Revue des deux mondes* under rubriken *Historiens modernes de la France* en följd af Tablåer öfwer Frankrikes nyaste historiefkrifware och sednast har i det 2:dra Januarihäftet, Thiers varit föremål för hans kritiska behandling. Just som han slutat denna artikel fick han, genom författarens wälwilsa taga kännedom om första delen af Konsulatets och Kejsaredömet's Historia, hwilken just i de dagarne som häst swettades under tryckpressen. I ett postscriptum meddelar Sainte Beuve det intryck läsningen deraf gjort på honom; han yttrar: "Det tillkommer icke mig att gå Allmänhetens omdöme i förwäg, men det intryck jag rönt är icke twifwelaktigt; och såsom budbärare af en glädjande och stor nyhet, will jag icke dölja den. Enligt min tanka öfwergår ingenting detta arbetes mäktiga, omwärlande, utafstättiska intresse, så långt som jag har följt desamma, och den fason hwarpå det från första början är komponerat är mer än en underpant att att man skall erhålla ett resultat. Denna första del omfattar 4 böcker, werket är nemligen indelat i böcker, af hwilka hwarje är öfwerkrifwen med den händelse som deruti är den förnämsta; således har första boken till titel "Konstitutionen af år VIII," den andra "Inre förvaltningen," den tredje "Ulm och Genua," den fjerde "Marengo" o. s. w. I den första, som begynner med dagen efter den 18 Brumaire, finner man, efter reorganisationens första oundgängliga och provisoriska mått och steg, en framställning och granskning af Sieyès's konstitution; man har här swäremaren och tänkaren ansigte mot ansigte med

den store praktikern. Ingentida är tillfödsatt till förmån för den andra, och Sieyès har aldrig förekommit mera djup och skarpsinnig än just efter den mislyckade utgången af hans system. Jag säger att han icke blifwit tillfödsatt, och ingen har, så långt jag har läst, blifwit det af Thiers. Allt förkunnar att han har beslutat att göra gällande hwarje del af sitt ämne. Från de första sidorna märker man en anda af upphöjd, öfwerlägsen moderation, som ej kommer från begär att gå till mötes wissa förutfattade inwändningar, men som endast är historiens själ storartadt uppfattad af ett ädelt sinne. Den andra boken är hel och hållen egnad åt den nya mekanismen i departementernas, domsolarnes, finansernas reorganisation, "att detta reorganisationswerk, säger han sjelf, som utgjorde den unge generalens beständiga sysselsättning, det hwarpå han wille grunda sin ära, och som, äfwen efter hans widunderliga segrar, i sjelfwa werket har förblifwit hans waraktigaste heder." I denna mångfaldiga framställning har historiefkrifwaren, så som man wäl kan tänka, gjort bruk af alla de lysande referenser man wet han äger, och han har begagnat dem i rikaste mått. Och i allmänhet synes mig hans stil i denna nya historia hafwa hunnit sin fullkomlighet; det är hans gamla stil, men rensad och stadgad genom öfning. All wårdslöshet är förwunnen. Att det jag fått läsa är icke en enda punkt som ej refererar sig till ett faktum, till ett bestämdt begrepp; några få referitioner, några maximer från erfarenheten och den sociala moralen, anbragta på sitt rätta ställe, gifwa endast dager åt de tankar som i mängd uppkä hos läsaren. Sjelfwa indelningen i böcker wisar en konst i kompositionen som wet att fördelaktigt använda det omwärlande ämnet och will iakttaga jemnwigten. Den andra boken, som passande slutar med högtid- ligheten till Washingtons ära, sysselsätter sig utslutande med den borgerliga förtjensten. Swad beträffar de begge följande, af rent militäristiskt innehåll, som omfatta operationerna under fälttåget 1800, Moreau wid Rhen och Donau, Massena i Genua, Bonaparte öfwer Alpena och wid Marengo, gifwar man lätt hwad parti Thiers' penna funnat draga af dessa heroiska kontraster och denna samling af mirakler; men det är blott genom enkelhet, genom stora och skarpa drag hans framställning efterträfwar att likna dem. Ingen sökt effekt; liffullheten är endast ämnets, wältaligheten endast föremålens. Undersundom röjer ett simpelt framkastadt ord, en hastig wändning författarens rörelse och framfallar en tår: således, då, i det olyckligaste ögonblicket af bataljen wid Marengo och då man tror den wara förlorad, han wisar huruledes Desaix på långt håll anar faran och i tide framskyndar mot kanonundret, — hwem skall icke utropa med honom wid en sorglig blick på den sista olycksdagen: "Heureuse inspiration d'un lieutenant aussi intelligent que dévoué! heureuse fortune de la jeunesse!" Och, när författaren, efter detta fälttågs slut, och efter att hafwa låtit oss deltaga i segrens rus och wisat oss fredens försklingar, slutar endast med dessa ord: "La France, on peut le dire, n'avait jamais vu d'aussi beaux jours," hwem skall icke känna hwad dessa ords nakna sanning skulle förlora genom ett enda uttryck mera.

*) Se nr 12 af denna tidning.

Bland de under hittills förlupna tredjedel af innevarande år inträffade märkligare dödsfall inom den lärda världen är den bekante polske literaten och grundläggaren af polska nationalbiblioteket i Posen, Grefve **Eduard Raczyński's** på des egen- dom wid Santomyśl d. 21 Januari i des 58 lefnadsår. Han war staden Posens hedersborgare och surfiligt liberale wälgörare. Redan för omkring 13 år sedan skänkte han till denna stad sitt med flera kostnader samlade, omkring 20000 band starka och särdeles i den fransyska och polska literaturen rikhaltiga bibliotek tillika med det nya och präktiga palats i hwilket det är uppkäldt, och desutom ett kapital af 22000 Thaler. Det nämnda palatset är på sin fasad prydt med 24 fyrkantiga pelare af gjutet jern och 4 pilastrar, och des för förr gästwans verkställe fulländade byggnad skall hafwa kostat öfver 80000 Thaler. En stor del deraf får utnyttas. Af hyresmedlen och kapitalets rentor skall bibliotekets förvaltning och fortskridande utwidgning bestriidas.

Da staden **F. M. v. Klinger** 1826 dog, testamenterade han sitt 5000 band starka värdefulla bibliotek till universitetet i Dorpat, med wilkor att detsamma skulle förblifwa i hans makas besittning till hennes död. Fru von Klinger dog förlidne sommar och universitetet har nu träd i ämjudande af testamentet.

Handskrifterna uti kejsersliga offentliga biblioteket i Peters- burg (omkring 16000) stola under loppet af innevarande år samtliga katalogiseras och katalogen bekantgöras genom trycket. Denna handskriftsamling, som jemte det öfriga biblioteket redan sedan trettio års tid varit öfverläten till publikens begagnande, grundades dels af den fordna Zaluskiiska, dels af Dobrowskiiska och Czartoryskiiska (i Pulawy).

Den af **Ronge** och **Czerki** begynta nya tyf-katolska reformationen har, såsom man kunnat wänta, gifwit anledning till en flod af stridskrifter, å ömse sidor, hwilken alljemt är fladd i tillagande. Till tjenst för dem, som skulle wilja taga någon närmare notis om denna högst märkwärdiga tidsförete- else antecna wi här några af de senast annonserade brochy- rererna, af begge partierna: På tyf-katolska reformationens sida stå: **Joh. Ronge**, an die Katholischen Lehrer (Altenburg, Schnuphase'sche Buchh.). — **Joh. Ronge's** offenes Sendschreiben an den Bischof Arnoldi. Mit Bildn. Ronge's (Gotha, Müller). — Ronge's Leben nebst den seine Degradation und Ex- communication veranlassenden Aufträgen: "Rom und das Breslauer Domcapitel" und "Urtheil eines Katholischen Priesters über den heil. Rock zu Trier" (Jena, Luden in Comm.). — Ronge und der heilige Rock. Ein Beitrag zur Geschichte des 19 Jahrh. (Arnstadt, Meinhardt). — **Czerki**, Rechtfertigung meines Ab- falles von der römischen Hofkirche (Bromberg, Levit). — **Czerki**, Ronge und Herr Joh. Sporschil. Von e. kathol. Laien (Leipzig, Berger). — **Johannes Czerki**, der Stifter der christlich-apostolisch-katholischen Kirche zu Schneidemühl, dargestellt in Wort u. Bild. Nebst dem Glaubensbekenntnis der Schnei-

demühler Gemeinde (Leipzig, Pönicke & Sohn). — Deutschlands Zukunft in kirchlicher Hinsicht. Von e. deutschen Patrioten (Leipz., Berger). — Deutschlands zweites Ostern oder die Auferstehung der Kirche. Ein Prophetenruf an Katholiken und Protestanten, Johannes Ronge gewidmet (Stuttgart, Metzler'sche Buchh.). — **N. Gioeci**, Ungerechtigkeiten und Grausamkeiten der römischen Kirche im 19 Jahrh. (Altenburg, Pierer in Comm.). — **E. Amthor**, Ein freies Wort über das Verbot der neuesten Schriften Ronge's im Königreich Sachsen, an die Protestanten Deutschlands und insbesondere Sachsens (Hildburghausen, Bibliogr. Institut). — **D. Behnisch**, Der erste öffentl. Gottesdienst der christl.-kathol. Gemeinde in Breslau am 9:en März 1845. Ein denkwürdiges Ereignis. 1. Aufl. (Breslau, W. G. Korn). — **D. Behnisch**, Die schlesische Presse, ein Dorn im Auge der Ultramontanen, nachgewiesen an dem jüngsten Libell der Fürstbischöf. Consistorialrathes Dr. J. B. Balzer. 2. Aufl. (Eben). — Beleuchtung der Hillebrand'schen Schrift: "Neue Auzernisse, oder der sogenannte Katholische Priester Johannes Ronge etc. 4. Aufl. (Dortmund, Krüger in Comm.) — **C. F. Fritzsche**, freimüthige Worte über den Hirtenbrief des Herrn Bischofs Arnoldi and über die Vorstellung d. kathol. Geistlichkeit zu Trier an das Domkapitel daselbst (Leipz., Gebhardt & Neisland). — Die deutsche christlich-katholische Gemeinde, aus politischen u. nationalen Standpunkt (Leipz., D. Wigand). — **Hirrichs**, Trier-Ronge-Schneidemühl in staats- u. bundesrechtlicher Hinsicht. Ein fliegendes Blatt zu Neujahr 1845. 5. Aufl. (Halle, Schweighe & Sohn). — **Sidemeister u. S. v. Sybel**, Der heilige Rock zu Trier, und die zwanzig anderen heiligen ungenäthen Röcke. Eine histor. Untersuchung. Mit 1 lith. Abbild. 2. Aufl. (Düsseldorf, Buddeus.) — **J. Schiller**, Warum sind wir ausgegangen aus der römisch-kathol. Kirche? Reformationspredigt (Trkf. a. M., Zimmer). — Der Ablasträumer Teufel. Ein Seitenstück zu d. Reliquienverehrung u. zu d. heil. Rock zu Trier (Leipz., Orthsau).

Den romersk-katolska sidans talan föra iland flera andra: **Arnoldi**, Bischof zu Trier, Hirtenbrief an die katholische Geistlichkeit u. sämmtl. Gläubigen (Berlin, Oeffenhardt'sche B.). — **J. B. Balzer**, Pressefreiheit u. Censur, mit Rücksicht auf die Trierer Wallfahrt und den doppelten Anklagezustand der schlesischen Tagespresse. Ein Wort für unsere Zeit. 2. Aufl. (Breslau, Aderholz). — Die hohe Bedeutung des heil. Rockes Jesu Christi zu Trier, zur Rechtfertigung der Verehrung desselben. Ein Büchlein für alle Stände. Von e. Priester zu Aschaffenburg (Würzburg, Voigt & Mocker). — Die Bestrebungen Ronge's und seiner Partei. Ein erster Zuruf an die Katholiken v. e. Kathol. Priester. (Mainz, Kirchheim). — **L. L. Christhold**, nothwendige u. gründl. Bertheidigung des hochwürdigen Bischofs Arnoldi zu Trier wegen der ihm zum Vorwurfe gemachten Ausstellung d. heil. Rockes. 2. Aufl. (Leipz., D. Wigand). — **J. v. Görres**, Die Wallfahrt nach Trier (Regensburg, Manz).

N:r 17 af denna Tidning, utgifwes Lördagen d. 10 Maj.

Lund, tryckt uti Berlingska Boktryckeriet, 1845.

